

SEGON CONGRÉS CATALÀ DE GEOGRAFIA**Visita a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer****VÍCTOR BALAGUER, EL PERSONATGE
I LA BIBLIOTECA****Montserrat Comas**Directora de la Biblioteca Víctor Balaguer
Vilanova i la Geltrú

La complexitat de l'activitat política i cultural de Víctor Balaguer l'ha dut històricament i diria que gairebé tradicionalment a una zona d'ombres de difícil interpretació a causa, precisament, de la seva complexitat biogràfica. De la majoria de les activitats en les quals va estar implicat en surten múltiples branques que, de seguir-les ara, podríem córrer el risc de quedar desorientats amb la qual cosa desdibuixaríem el personatge. El seu nom apareix en diferents projectes i registres polítics de la segona meitat del XIX. Les seves actuacions són encara ara motiu de debat i, tot i que hi ha prou bibliografia per trencar el malefici, és possible trobar qualificacions despectives envers la seva persona. Hi ha, però, un punt de coincidència en totes i cadascuna de les seves iniciatives i és que, en ell, el concepte de transformació política s'havia de fonamentar simultàniament en paràmetres econòmics i culturals. La incidència havia de fer-se evident en tots els terrenys. El trobarem a tot arreu; el biogràf de Víctor Balaguer, Joan Palomas, el defineix com l'ingredient de totes les salses. La meua experiència com a bibliotecària de la fundació balagueriana m'ha demostrat que en molts casos, els investigadors de temes ben diversos relacionats amb el segle XIX vénen a la Biblioteca Museu a buscar informació perquè s'han trobat Víctor Balaguer. Ells no el busquen; se'l troben. Quan intenten saber-ne una mica més, queden atrapats en les seves xarxes.

L'atractiu principal de l'obra balagueriana és, justament, que no disposa d'un corpus teòric únic. Aquest és el gran estímul i el gran repte. Cal saber trobar el seu pensament polític incorporat subliminalment en gairebé tots els seus textos, tant si són periodístics com literaris i dins d'aquests, tant si són en prosa com si no ho són. D'aquí la dificultat. No podem localitzar una única obra programàtica. Per entendre i conèixer les seves accions cal interpretar-les a partir de la seva producció escrita. Va ser un home profundament pragmàtic i possibilista que adaptava el seu particular projecte a cada situació.

Per això, avui ens hi aproximarem per dos camins: amb les dades vitals bàsiques per obtenir-ne una biografia clàssica i per una de les branques que ens porta

directament a Vilanova i la Geltrú i a la Biblioteca Museu Balaguer. Aquesta, indirectament, s'acosta també a la cartografia.

Víctor Balaguer va néixer a Barcelona l'11 de desembre de 1824 i va morir a Madrid 14 de gener de 1901. Tres quarts de segle.

La Joventut la va viure en un entorn liberal que li va permetre introduir-se ràpidament en tertúlies literàries. És un autor precoç perquè als 15 anys escriu la seva primera obra, després fugirà romànticament a Madrid i quan torna a Barcelona ja té un cert nom dins aquest món. A partir de la dècada dels quaranta col·laborava en la premsa la qual cosa el va dur a donar unes classes d'història a la *Sociedad Filarmónica y Literaria* que l'acabaria convertint en el cronista de la ciutat de Barcelona. L'èxit i ressó de les seves intervencions el portaria a finalitzar aquest procés amb *Las calles de Barcelona* que en són la conseqüència. Ho veurem.

Políticament compromès, especialment durant el Bienni Progressista, amb el Partit Progressista va anar-se convertint en imprescindible dins el partit. Paral·lelament, va intervenir molt directament en la recuperació del Jocs Florals el 1859 dins els quals va liderar el sector que defensava la modernització dels continguts de la literatura. En el pròleg del llibre *Esperances i records* del 1866 analitza tots aquest procés. Per a mi és un dels textos programàtics en el qual analitza l'estat de la literatura catalana i la divideix en dos corrents: la literatura innocent (que vol recuperar l'estil i l'essència floral) i la literatura nacional: los que s'inspiren ab la vida y ab las ideas del segle, los que tot derrocant edifican," ... Invocació a Llàtzer... *surge et ambula...* que trobarem divuit anys després a la porta d'entrada de la Biblioteca Museu Balaguer. És el mite de la morta-viva: la literatura, la història, la cultura està en situació catalèptica i s'ha de recuperar; revitalitzar. S'adona llavors de la importància de l'ús de la premsa com a eina bàsica de divulgació, la qual cosa va portar-lo a participar en múltiples periòdics, bé sigui dirigint-los, promovent-los però sobretot escrivint-hi durant tota la seva vida. Ell utilitzarà molt bé els mitjans de comunicació a favor del seu projecte i també, no s'ha d'oblidar, de la seva persona.

Exiliat el 1867 a Avinyó es relaciona amb els poetes provençals felibres i molt especialment amb Frederic Mistral. És un punt molt interessant perquè estableix la relació catalanooccitana que somniava una nova Catalunya; una nova possibilitat. Arran de la revolució de setembre del 68 amb la qual va participar activament, tornarà a Barcelona i l'estada provençal es convertirà en un exili daurat que remorerarà molt sovint. Aquí comencen a canviar algunes coses. Serà el primer president de la Diputació sorgit després de la revolució i el 1869, Director General d'Estadística. Primera vinculació amb els mapes.

El 1871 és ministre d'Ultramar per primera vegada. Hi torna el 1874 i el 1886-1888. El 1884 s'inaugura la Biblioteca Museu Balaguer, i el fet que just els pri-

mers anys ell sigui ministre afavoreix les col·leccions de la Biblioteca Museu Balaguer, entre les quals cal destacar la dels mapes. Pel que fa a la branca política de Balaguer, és una de les més denses i necessita un temps que ara no tenim per explicar-la, però, que, sintetitzant'ho excessivament, podem dir que és dels primers polítics que es professionalitza com a tal i s'especialitza en la vigilància dels interessos de Catalunya mitjançant la defensa a ultrança del proteccionisme per la qual cosa en més d'una ocasió va haver d'enfrontar-se a correlegionaris polítics però, al mateix temps, li va proporcionar el respecte dels sectors econòmics catalans. El seu paper com a líder de la Diputació Catalana, és a dir els diputats catalans al Congrés de Diputats, era reconegut per tots ells, fins i tot pel seu més gran adversari: Manuel Duran i Bas.

Literàriament, mai va deixar d'escriure i en bona mesura moltes de les seves obres van marcar pautes. En aquest camp el valor que se li ha donat és molt més el de l'indicador dels camins que no pas l'obra per ella mateixa. Hi ha coses interessants, però no tot té la mateixa qualitat. Molts li reconeixen aquest paper. L'exemple més destacable és el d'Àngel Guimerà que reconeix Balaguer com a mestre a partir de les tragèdies que va escriure els anys 1874/76. Víctor Balaguer té clar que la literatura s'ha de recuperar en tots els registres. Ell s'havia implicat en la poesia, en la història, en les llegendes, però feia falta un teatre de qualitat d'intensitat i per això va escriure les Tragèdies a partir de les quals Guimerà podrà desenvolupar els seu teatre. Al final de la seva vida va escriure l'òpera *Los Pirineus* amb música de Felip Pedrell i que es va estrenar sencera el 1902 mort ja Víctor Balaguer. El 2002 va fer-se la versió simfònica al Liceu.

Entrem ja a la segona part de l'aproximació biogràfica i estiraré ara un dels fils que expliquen millor el perquè del pes específic que va gaudir durant molt de temps entre una part del sector polític i les classes populars.

Segurament una de les principals i reiterades acusacions que durant anys se li va fer va ser que la seva història de Catalunya era plena de fantasies i llegendes. El títol exacte era: *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragon* (1862-64). L'obra de més de 4000 pàgines va ser tot un èxit popular i es considera una de les més llegides. Cal suposar també, doncs, un cert grau d'influència en els lectors.

Com s'ha dit al començament, Víctor Balaguer no va deixar escrit cap text programàtic com a tal, però, en canvi, escampava les idees de progrés, llibertat, nació, camuflades en textos històrics, llegendes i poesies. Si a això hi afegim el convenciment de l'ús estratègic de la premsa com a mitjà de difusió d'idees i la seva aplicació constant serà fàcil comprendre el perquè de la seva popularitat.

Amb la història, va saber convertir allò que, en un principi pertenyia a les elits, en arguments històrics molt pròxims a la literatura popular de llegendes i contes a la vora del foc. En aquest sentit i agafant la definició de Peter Burke l'hauré de considerar com un creador de mentalitats. La història de Catalunya era la història de la seva gent, dels avantpassats dels lectors. Les llegendes eren

habituals en els àmbits rurals, però no pas en els urbans. Quan ell escriu els textos històrics a Barcelona està naixent una nova societat allunyada ja del que comença a submergir-se en la societat urbana. Ell, doncs pren aquelles històries llegendàries i les converteix en urbanes. La història de Catalunya que ell explica no és res més que la història dels avantpassats. Deixa de ser exclusivament dedicada a la dels reis i comtes per barrejar-se amb les dels ciutadans, que es transformen en protagonistes descendents d'aquesta mateixa història.

La construcció de la història de Catalunya va iniciar-se el juliol 1845 quan diu haver rebut l'encàrrec d'escriure una sèrie d'articles per a donar a conèixer les "glorias y hechos de armas de los catalanes, sus monumentos más notables y sus tradiciones vindicando en cierto modo a Cataluña de los ultrajes que se le hacen. L'objectiu és ben clar: Escribiendo la verdad historica se relatan las glorias de nuestro país: esto es lo que hará el Sr. Balaguer hermosteándolo con las galas que le presta su fecunda y poética imaginación". El primer dels articles que s'anuncia, serà el dedicat a Montserrat. Recordem-ho, som al 1845. El 1857 publicarà a Lo Conseller "A la Verge de Montserrat" que converteix en patrona de tots els catalans sense excepció i a qui dedica uns versos, alguns dels quals recorden les imatges que vindran amb Verdaguer. Aquesta és una qüestió.

Progressivament i reiteradament en aquestes històries hi aniran apareixent figures clau com ara Ramon Berenguer I o Berenguer IV... i sobretot com a fil conductor de l'altíssim valor que atribuïa al braç civil, la família Montcada sempre al costat dels comtes i sobirans catalanoaragonesos. La converteix en el paradigma del motor de la societat civil.

A l'octubre de 1845 a El Siglo Pintoresco publica Recuerdos de Cataluña. El pla de l'obra si el despullem de la retòrica del moment, podria molt ben ser un pla d'una sèrie televisiva dedicada a la història: "Nuestro solo, nuestro único objeto es dar a conocer a los que nos lean la historia de Cataluña, presentándola a sus ojos ya disfrazada con religioso hábito tradicional, ya cubierta con su venerable ropaje histórico. Nuestros artículos no guardaran orden ninguno y tan pronto pasaremos de Wifredo a Jaime el Conquistador, como de Borrell a Berenguer, si bien dedicamos nuestros primeros trabajos a las tradiciones, esa mina inagotable de nuestra poco conocida patria que espera un nuevo Moisés que la hiera con el báculo". Encara vacil·la entre la figura de Moisès i la de Llätzer el qual finalment guanyarà la batalla perquè Moisès va fer brollar aigua d'una pedra erma mentre que Llätzer simplement va retornar la vida a allò que, només en aparença, era mort. La història, la cultura... la morta-viva. És un canvi important.

A partir d'aquest moment la història s'escolarà pels textos aparentment més allunyats: *El pensil del bello sexo* (1845), dedicat a l'entreteniment de les dones, allí les incorpora en la seva estratègia ja que és el millor canal de transmissió, especialment en l'educació infantil. Elles són les que, entre d'altres coses, ensenyen a llegir...; ho sap molt bé.

Amb l'arribada de la dècada dels cinquanta i amb ella el tren, se li obre una nova via per fer arribar les seves idees. El 1850 publica *Una expedición a san Miguel del Fay* a partir del qual canvia la manera d'explicar i plantejar la història: els fets estaran estretament vinculats al territori. L'acció passada és visible mitjançant la imaginació, davant les ruïnes. Diu: “porque los once alegres camaradas que discurríamos por entre amontonadas piedras, buscando vestigios de un torreón o restos de una muralla, más bien que las ruinas de un castillo, recorriamos las páginas de una historia”. Una història que els joves que van a l'expedició (recordem que ell té només vint-i-un anys) “leen en las arrugas de unas ruinas toda una crónica de hazañas como se lee en las arrugas de un rostro todo un pasado de vicisitudes”.

El llibre acaba recordant que la història parla també a través de la tradició; d'aquí la importància d'escoltar la gent del poble. I aclama: “por su boca habla la historia, los recuerdos, la tradición, la tradición sobretodo”. Recordem-ho, això ja ho havia dit a l'article abans esmentat del *Semanario Pintoresco*... És així com construeix l'enllaç amb les tradicions rurals i la història urbana/cosmopolita.

Que aquest planteig, el d'incorporar la història i posteriorment topografiar-la, obeïa a una estratègia ben elaborada (en contra del que s'ha dit fins fa poc) ho explica el fet que el 1851 a *La Elocuencia al alcance de todos: conferencias de literatura* intenta demostrar la impossibilitat de la improvisació per aconseguir la finalitat literària perseguida sigui quina sigui. Aquí delimita clarament el tractament del gènere en funció de l'objectiu literari que es pretén. La història per a ell, és un gènere que té unes regles de joc pròpies i que cal aplicar per aconseguir l'eficàcia.

“Del modo de ver las cosas, depende en gran parte la vehemencia o frialdad en sentirlas y por consiguiente en espresarlas. Estúdiense bien un asunto, analízese con todos los detalles que necesita la razón para convencerse, médtese el verdadero punto de visto bajo el cual quiere tratarse, veánse los efectos que de él se pueden aprovechar, y, ya bien penetrados de él, vacíese sin titubear la idea en el papel y apélese entonces al corazón para los sentimientos, á la imaginación para el colorido, al ingenio para la imágenes, al caudal de terminos que posee para las voces y las comparaciones.

[...] El ingenio y la imaginación, por muy fecundos que sean, no bastan á llegar al punto de perfección que necesita un escrito, si no van acompañados del talento que se forma con la meditación, con la lectura de los ejemplos y de los modelos, y con un incansable y continuo ejercicio de ver, de comparar y de componer”.

El 1852 escriu *Cuatro perlas de un collar ....* Ripoll, Poblet, Sant Cugat i Santes Creus Les perles, els monestirs, que són quatre com els pals de sang; el collar, la història. Estableix un esquema que manté en tots ells: llegenda, història i descripció. La significació és també ben clara: Ripoll, l'origen; Poblet, la corona catalanoaragonesa; Santes Creus la societat civil i Sant Cugat, la indústria, representada per la impremta i és on aprofita per destacar la bellesa del gòtic que és l'art urbà cosmopolita...

Arribat a aquest punt Víctor Balaguer és ja prou madur per fer la primera gran parada abans de la història de Catalunya. Escriu *Bellezas de la historia de Cataluña* (1853) que té per objectiu: "Sin ser, pues una historia, mi obra será un guia seguro para estudiar nuestra historia".

L'obra la planteja tot establint una estreta relació entre els personatges i el lloc on actuen; és a dir el territori. Molts vinculats, a més, als monestirs. Amb aquestes relacions Balaguer inicia la construcció de la geografia cultural. Però el que és realment substancial és l'objectiu: "Voy a hacer constar, no tanto la importancia de Cataluña, como la importancia del estudio de su historia. La història que vol recuperar —y que quede claro es preciso— no és la d'una sola comarca, la de un solo pueblo, sino la de todo un país, la de toda una nación, la de toda una monarquía [...] La historia de Cataluña es tambien la de Aragón, la de Valencia la de Mallorca [...] y es tambien, no hay que dudarlo, la historia de la libertad de España".

Val la pena fer notar que per a ell el més important és recuperar la història com a narració, no pas la història. I Llàtzer surt a escena: *La historia de Cataluña, desgraciadamente es hoy no olvidada sino desconocida, desconocida del todo, criminalmente desconocida*.

A partir d'aquest moment la terminologia es va omplint de càrrega política. Els cabdills medievals es converteixen progressivament en líders. La Corona d'Aragó es convertirà en un estat liberal, i els catalans són, en general progressistes, treballadors i Jaume I, per exemple, "es el rey de quien se puede decir que apoyándose en el pueblo" hizo seña al porvenir "para que adelantara hasta él". És a dir, el monarca mateix es converteix en el líder que ajudarà a la recerca de la llibertat que duu implícita la indústria i la cultura.

Va incorporant aquests elements polítics de manera que la democràcia ja és present en la institucionalització del Parlament... sis-cents anys abans dels que durant el XIX es van formant per concloure que és només amb el coneixement de la història que es pot projectar el futur: "Deseo, sí, hacer constar los legítimos derechos que tenemos á la historia de las naciones, y al proclamarme cantor del pasado me proclamaré tambien, aunque conozca mi insuficiencia, profeta del porvenir [...] me contentaré con narrar su historia, y esto haré, señores, [...] sino por deber, por obligación, por ley, porque así como el sacerdote se debe á sus altares y el soldado a sus banderas, el hijo se debe a su madre, y el ciudadano a su patria".

Som tot just al Bienni Progressista quan dirigeix *La Corona de Aragón* (novembre de 1854) amb el subtítol de *Periódico dedicado a defender los intereses de Cataluña, Aragón Valencia y Mallorca* el qual, posteriorment, canviarà dues vegades de subtítol: *Periódico liberal* (1855) y *Periodico liberal independiente* (1856).

L'arribada de les línees de tren, que s'escampaven per Catalunya, li va donar una nova eina per al seu objectiu: les guies de viatge, les quals li serviran per fondre passat i futur mitjançant la història i el nou paisatge que han creat. Les utilitza per incorporar al seu discurs el concepte de modernitat. La *Guia Cicerone de Barcelona a Tarrasa* (1857) és en aquest sentit una petita joia. La nissaga dels *Montcada* l'ajudarà, una vegada més, per explicar una fantàstica llegenda tot admirant el castell; però és quan arriba a Sabadell on fa un enllaç definitiu. Comença remarcant que el català és treballador sobretot quan se'l compara amb la resta de l'Estat. És per això que no vol que "se le dispute pues su paso de preferencia sobre las demás provincias, que no se le condene por marchar á cabeza de todos. Es un sitio que ha sabido conquistarse y al que le dan derecho su historia, que es su verdadera aristocràcia, su raza, sus sacrificios, su amor innato al trabajo, su laboriosidad sin rival, y todo ese tesoro de virtudes que le adornan y que le reconocen amigos y enemigos, nacionales y extrangeros". D'aquesta manera preparava el terreny per la campanya a favor del proteccionisme.

Finalment i dins aquest marc presenta el paisatge de Sabadell naixent i real i ho fa com si portés un cámara de filmar a la m : "La via férrea, para alcanzar el punto a donde nos dirigimos, describe una atrevida curva, y por medio de esta evolución de la locomotora, Sabadell que está ahora á nuestra derecha pasar  a nuestra izquierda. Diríase que los que trazaron el camino hici ronlo   propósito para que Sabadell pudiese pasar casi entero   la vista del viajero, enseñándole una a una sus fábricas y uno   uno sus encantos, como enseña una mujer coqueta una a una sus joyas y sus galas a la amiga que la visita".

Aquestes fàbriques "son los palacios y los obeliscos de esa importante villa   la que el Vall s respeta como a su reina. La mirada del viajero acaricia con gusto ese bosque de airosas y esbeltas chimeneas, coronadas todas por su penacho de humo, a cuyos pies se mueve y agita una población industrial, activa y trabajadora. El tren se detiene. Hemos llegado al Manchester catalán". Aprofita per fer notar que aix  no s'ha improvisat sinó que, ben al contrari, prové d'una tradició de segles d'indústria tèxtil, d'esforç, treball, constància... Darrera aquesta Guia cicerone en vindran d'altres que segueixen el mateix esquema.

A partir d'aleshores la campanya de mitificació gairebé ha acabat i es llença plenament a la propaganda política i als textos de mobilització ciutadana.  s el moment de *La libertad constitucional* (1858), *Rese a de los festejos celebrados en Barcelona ... tropas del ejército de Africa* (1860) i *Prim. Vida militar y política de este general* (1860), que li serviran per construir aquest discurs.

La Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón finalment pren forma com a tal i es publica amb un explícit subtítol: *escrita para darla a conocer al pueblo, recordándole los grandes hechos de sus ascendientes en virtud, patriotismo y armas y para difundir entre todas las clases el amor al país y la memoria de sus glorias pasadas*. Era l'any 1860. El 1865/66 es publica *Las Calles de Barcelona* a conseqüència de la qual encara ara passegem per la història de la Corona d'Aragó.

Just en aquest punt deixarem aquest fil perquè amb la revolució de setembre les coses prenen un altre camí que cal analitzar amb molta més calma, de manera que ara parlarem de la Biblioteca Museu Balaguer.

Des del meu punt de vista i seguint aquest discurs balaguerià que, tal com he intentat explicar no és improvitat i que forma part de construcció política, la Biblioteca Museu Balaguer li suposa la construcció física i palpable d'una idea d'organització de la societat liberal per a la qual necessitava de diversos elements. Des d'aquesta perspectiva la Biblioteca Museu Balaguer és la visualització d'aquest projecte de construcció nacional perquè representa un dels seus arguments teòrics més consistents: la Biblioteca i el Museu Nacional en una societat liberal. Però per què converteix Vilanova i la Geltrú en el laboratori d'experimentació per a la demostració que una societat liberal és possible? Perquè allí va poder fer-hi confluïr tot allò que ell havia demanat reiteradament, la relació de tots els factors per a la transformació que buscava: un entorn industrial, una transformació urbanística, un centre d'ensenyament d'arts industrials, i un gran equipament cultural.

El punt de partida d'aquest pla de planificació vilanovina sense formulació explícita encara cal buscar-lo a l'inici de la seva carrera política definitiva. Ens hem de situar a l'any 1871 quan, arran de les eleccions generals en les quals ell es presentava per dos districtes, en una carta, Antoni Samà li diu que si surt guanyador en els dos, ha de triar Vilanova perquè ha decidit donar-li el suport polític. Aquí arrenca la protecció d'Antoni Samà i dels diners vilanovins a Víctor Balaguer. Al cap de poc, no gaire, canvia el sentit de la influència i serà Víctor Balaguer que donarà suport a l'entorn econòmic de Samà i de la resta d'empresaris. És a Vilanova on troba el medi de cultiu òptim per executar allò que ell ha anat preparant amb tant de temps. Cal incloure, també, en aquest procés a Francesc Gumà i Ferran i a Josep Ferrer Vidal entre d'altres.

La gestació d'aquesta construcció de la nova ciutat és relativament lenta. Va esclatar finalment el 1876 —la data del plànol de l'eixample Gumà— quan es reuneixen a Vilanova Ramon Estruch, el diputat per Vilanova, Josep Ferrer i Vidal i Víctor Balaguer amb les forces vives per planificar-ne el futur. Des d'aquell 1871 només havien passat cinc anys, però l'impuls de la carretera de les costes havia estat molt gran. Entre 1877 i 1884, any de la inauguració de la BMB, a Vilanova passa el següent:

1877: creació de la caixa d'estalvis de Vilanova i la Geltrú

1879: unificació dels dos ateneus (l'Obrer i el de Vilanova) que estaven enfrontats, com es pot suposar, per qüestions ideològiques.

Publicació de la *Historia de Villanueva* per Josep Coroleu amb pròleg de Víctor Balaguer que mereix un petit comentari, ja que Balaguer torna a aplicar el mateix model que havia utilitzat per construir la història de Catalunya: els vilanovins són treballadors, liberals i tenen una història antiga que els dona identitat; és el marc adequat per a reformes de gran volada.

1880: impuls definitiu del tren i preparació de l'exposició regional de 1882.

1881: fundació del Banc de Vilanova i arribada del tren el procés de la qual està magníficament explicat a la Febre d'Or de Narcís Oller a partir de la crònica que per aquest motiu va fer Josep Coroleu.

1882: inauguració de l'Exposició Regional, lligada estretament al progrés econòmic i cultural de Vilanova i la seva àrea d'influència i on es van poder contemplar un primer lliurement de quadres procedents del Museu del Prado entre els quals hi havia *La Anunciación* del Greco, i que esperaven instal·lar-se definitivament a les sales de la biblioteca museu que estava en construcció. El dia 2 de gener s'havia posat la primera pedra.

S'hi afegiran la millora de l'Hospital, el Cementiri fora vila, l'Escorxador, etc.

1884: inauguració de la Biblioteca Museu Balaguer.

1886: obertura de l'Escola d'Arts i Oficis una de les sis primeres que va tenir l'estat i que va néixer vinculada a la Biblioteca Museu Balaguer. L'Escola haurà de fer de pont cultural i de formació dels treballadors de les fàbriques de la ciutat.

Si fins ara m'he referit a la planificació en la difusió de la història de Catalunya, sembla evident que el que es va fer a Vilanova seguia la mateixa direcció: planificació i planificació.

Jo mateixa quan vaig escriure la història de la Biblioteca Museu Balaguer vaig situar l'inici del pla per a la Fundació balagueriana entorn, també, el 1879. Ara, i malgrat no haver-ho contrastat i sense ànim de voler dir que fos obra exclusiva de Víctor Balaguer, m'agradaria allargar la mirada en el procés de construcció nacional i situar-la en la feina que des del XVIII havia iniciat la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. No dic que Víctor Balaguer en sigui el continuador; ni molt menys! Només crec que la transformació social i cultural d'un país segueix uns ritmes propis i que evolucionin en un sentit o en un altre depèn en bona mesura de l'agudesia de percepció que puguin tenir personatges com Balaguer.

Repeteixo que són suggeriments nascuts arran de la lectura del llibre de Mireia Campabadal i Bertran, *La Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*

al Segle XVIII (Barcelona, 2006). Els grans projectes que havia impulsat aquesta acadèmia se centraven, segons l'autora, en la redacció d'un diccionari històric de Catalunya i d'un epítom de la crònica de Pujades; l'elaboració d'una nova història de Catalunya; confecció d'una obra prèvia o preliminars de la història en tres volums; la traducció castellana de les cròniques de Muntaner i Pujades, de les constitucionals de Catalunya... Gairebé el programa balaguerià. No dic que Balaguer sigui l'hereu de tot això. No, no ho estic dient, però si mirem les coses amb mirada llarga veiem que existeix un fil constant que ell és capaç d'estirar i sobretot d'aconseguir els suports necessaris per poder tirar-l'ho endavant.

Estirar aquest fil i veure'n les diferents branques, per seguir amb el símil, i les posteriors evolucions, potser ens ajudaria a entendre un cert *continuum* en la construcció cultural catalana, malgrat la percepció esquarterada que sovint tenim. Són figures d'un altre paner.

Tornem a la Biblioteca Museu Balaguer: Situem-nos doncs, el 1879. Víctor Balaguer aquell any ja demanava llibres per a la biblioteca catalana (que també corria en l'aire la necessitat de crear-la) i la col·laboració econòmica i moral de Samà i Gumà, com hem vist, serà capdal per poder poder-ho realitzar. Li donen els terrenys que provenen de la companyia de FFCC, diners, accions i tot aquest edifici és pagat amb els diners propis però amb el suport dels que el protegien i ell protegia.

Aixeca un edifici de nova planta per a museu i biblioteca. És el primer? Possiblement. Per què? Podem incorporar aquesta idea amb la primigènia dels anys quaranta quan tenia just vint anys? En cert sentit sí.

Si considerem que ha creat opinió històrica, que ha estat protagonista de la defensa acarnissada del proteccionisme, no és plausible que tot això prenguéssin forma amb la Biblioteca Museu Balaguer? Pot considerar-se la biblioteca i el museu nacional? Jo crec que sí. I Eduard Toda, el diplomàtic, egiptòleg, gran amic i protector de la Biblioteca-museu, també. Ja sé que dir això sona estrany perquè paral·lelament a Catalunya s'iniciava un altre discurs de construcció que va propiciar que el seu no tingués la sort necessària i quedés relegat perquè no eren coincidents. Tot i que el signe del temps no el va acompanyar crec que la Biblioteca Museu Balaguer sí té aquesta funció de construcció d'equipaments. La fundació balagueriana no va construir-se aïlladament, sinó dins aquest marc constitutiu que he exposat més amunt.

Els equipaments eren una biblioteca i un museu amb una nonata Acadèmia de la Corona d'Aragó. L'entorn estava format, per una banda, per fàbriques, pel tren, pel banc...; per l'altra, l'ateneu, els escolapis, l'escola d'art que anys a venir s'incorporarà a la UPC. És a dir, té tot el que necessita per crear una determinat tipus de societat.

Sobre el paper i també quan es va posar en marxa, la proposta és magnífica. Una altra qüestió és que el moment fos l'adequat i que els col·laboradors dels quals es va envoltar ho fossin realment. Ni el moment, econòmicament parlant,

ni tampoc el polític era el millor. Enmig hi havia la polèmica religiosa iniciada per l'integrisme de Sardà i Salvany i *El Correo Catalan*. La Biblioteca Museu Balaguer va néixer enmig d'aquesta crisi. Per això, en el primer aniversari l'any 1885, Josep Coroleu li escriu en una carta que: "Lo que Vd. ha hecho en Villanueva es echar margaritas a los puercos. Otro gallo le cantara si la biblioteca estuviera en Barcelona". A Catalunya, ell ja no vivia les millors hores i l'economia, menys.

La combinació dels dos factors va fer que als anys noranta, quan ja va passar a segon pla polític no pogués governar el seu feude polític. Els seus principals suports (econòmicament parlant, sobretot) Samà i Ferrer Vidal, eren morts. L'hora de les barralles polítiques s'obria i s'iniciava així el darrer capítol de la vida de Balaguer que va resultar ser particularment trist. Va morir, cansat, incomprès i ressentit amb un món que canviava sense que ell pogués arribar a entendre'l. El secretari de la institució ho explicava clarament quan deia no hi havia hagut disputes perquè ell els hi concedia tot, sense mirar ideologies. Ara, amb la seva retirada s'obria la caixa dels trons. Cal afegir-hi que ell era un home ja gran amb tot el que això significa.

Pel que fa als aspectes organitzatius de la institució val la pena ressaltar algunes de les personalitats que sense els diners ni la influència d'alguns protectors van entendre el què significava tot plegat i van aconseguir que, malgrat les duríssimes vicissituds que es van haver de trempejar, la fundació balagueriana es mantingués amb dignitat. Cal destacar Eduard Llanas, l'escolapi que havia estat al capdavant de l'Ateneu, de l'Exposició Regional i que, l'únic capellà a la sala, va intervenir durant la cerimònia de la inauguració per combatre les acusacions dels integristes del *Correo Catalan* i que, com a conseqüència, li va costar finalment haver d'abandonar la ciutat. Joan Oliva Milà, el bibliotecari que va marcar els criteris biblioteconòmics i va responsabilitzar-se de bona part de la feina del museu i que, a causa de les dificultats econòmiques que això li va comportar, va fundar la famosa impremta Oliva de Vilanova. En un altre registre cal incloure-hi el diplomàtic Eduard Toda que va fer costat a Balaguer, no únicament amb el proveïment d'importants col·leccions, sinó durant els anys més foscos dels enfrontaments entre en Víctor i alguns membres de la Junta. Sense ells i sobretot sense el seu treball constant de ben segur que no haguesim arribat fins aquí.

Finalment, vull remarcar que quan entrem a l'edifici passem enmig de dos vilanovins il·lustres: el carismàtic bisbe Francesc Armanyà i del poeta romàntic Manuel de Cabanyes. Però, sobretot, passem sota el lema *surge et ambula* autèntic *leiv motiv* de la vida de Balaguer quan pretenia ressussitar allò que semblava mort i que aquí, a la biblioteca museu, hi va voler donar el significat simbòlic d'entrar morts al temple del saber i sortir-ne vius. Prou maçònic ben mirat.

Per acabar convé imaginar que en la sala de la biblioteca en diferents moments i per diferents circumstàncies s'hi van aplegar grans personalitats per

planificar, discutir i llegir; alguns dels noms són Narcís Oller, Emilia Pardo Bazán, Jacint Verdaguer, Francesc Macià, Joan Collell, Valentí Almirall, Eugeni d'Ors, Joan Miró, Eduard Toldrà, etc, etc.

Montserrat Comas, directora de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, dictà una lliçó en què oferí una visió d'aquest polític i escriptor des d'una perspectiva social i cultural (foto M.Cuxart).

Els congressistes gairebé emplenaren la sala d'actes de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, on s'havia disposat una mostra del fons cartogràfic d'aquesta institució, inventariat per l'Institut Cartogràfic de Catalunya (foto G. Cusimano).

Anna Mompart i Jordi Ferrer pronunciaren una conferència en què presentaren *el plano General de Villanueva y Geltrú de 1876* (foto M. Cuxart).

Carme Montaner, a l'esquerra, i Annamaria Casassas, a la dreta, ambdues de la cartoteca de l'ICC, mostren un mapamundi, de la sèrie cartogràfica exposada expressament en ocasió del ICCG (foto M. Cuxart).

Visita al port de Vilanova i la Geltrú el dissabte 31 de maig (foto M.Cuxart)

Sota la pluja i davant les Peixateries Velles, els congressistes efectuaren un recorregut urbà per Vilanova i la Geltrú, dirigit per Jordi Ferrer, Anna Mompart i Joan Tort (foto M. Cuxart).